

Metodická príručka

Sexuálne zneužívanie detí a zverených osôb¹

Hmotnoprávna časť

Sexuálne zneužívanie je súčasťou trestných činov proti ľudskej dôstojnosti. Za formy sexuálneho zneužívania sa považuje akékoľvek neprístojné vystavovanie dieťaťa sexuálnemu kontaktu, pričom môže ísť o tzv. kontaktné zneužívanie (vykonávané buď aktívnym konaním páchatel'a, ktorý súloží s dieťaťom, dotýka sa jeho pohlavných orgánov a pod., alebo aktívnym konaním dieťaťa, t. j. dieťa sa dotýka pohlavných orgánov páchatel'a a pod.), ako aj o tzv. bezkontaktné zneužívanie (pri sexuálnych aktivitách nedochádza k žiadnemu sexuálnemu kontaktu, napr. vystavovanie dieťaťa pornografickým záznamom, opakované bezkontaktné útoky exhibicionistu a pod.).²

Podľa § 201 TZ je objektívna stránka naplnená vykonaním súlože³ s osobou mladšou ako pätnásť rokov alebo dôjde k inému spôsobu sexuálneho zneužitia takejto osoby. Zákon o obetiach trestných činov (ďalej len „ZoObTČ“) počíta aj s takou možnosťou, že vek osoby nemusí byť vždy známy. V takom prípade platí vyvrátiteľná právna domnienka, že ak existuje dôvod domnievať sa, že daná osoba je dieťaťom, považuje sa za dieťa, až kým sa nepreukáže opak [§ 2 ods. 1 písm. c) bod 1 ZoObTČ]. Je potrebné poukázať na situácie, keď páchatel' vykoná súlož napríklad na trojročnom dieťati alebo s dieťaťom vykonáva iné sexuálne praktiky. Vzhľadom na nízky vek dieťaťa, ktoré ešte vôbec nechápe význam páchatel'ovho konania, v dôsledku čoho ani nekladie odpor, došlo k zneužitiu jeho bezbrannosti. Na základe toho treba skutok kvalifikovať v prípade vykonania súlože ako trestný čin znásilnenia podľa § 199 ods. 1 a 2 písm. b) s poukazom na § 139 ods. 1 písm. a) TZ, keďže išlo o dieťa ako chránenú osobu.

¹ Metodická príručka vznikla s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe grantu APVV-16-0471.

² ŠAMKO, P. Výklad znakov skutkovej podstaty trestných činov sexuálneho zneužívania a výroby detskej pornografie. Publikované 2. 8. 2012. [Online]. [Cit. 12. 10. 2020]. Dostupné na: <<http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a143-vyklad-znakov-skutkovej-podstaty-trestnych-cinov-sexualneho-zneužívania-a-vyroby-detskej-pornografie>>.

³ Súložou sa rozumie spojenie pohlavných orgánov muža a ženy. Podľa aplikačnej praxe sa za dokonanú súlož považuje aj čiastočné vsunutie pohlavného údu do pošvy. BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 417.

V prípade vykonania iných sexuálnych praktík treba skutok kvalifikovať ako trestný čin sexuálneho násillia podľa § 200 ods. 1 a 2 písm. b) s poukazom na § 139 ods. 1 písm. a) TZ. V tejto súvislosti uvádzame aj český judikát Rozsudok Vrchného súdu v Olomouci z 20. októbra 2004, sp. zn. 5 To 100/2004 (R 42/2006): „Zneužití bezbrannosti jiného ve smyslu ustanovení § 241 odst. 1 tr. zák. (§ 199 ods. 1 TZ – pozn. autora) o trestném činu znásilnění může spočívat i v tom, že pachatel vědomě spáchá útok vůči poškozenému, který je vlivem nízké fyzické a duševní vyspělosti výrazně omezen v možnostech účinných projevů odporu vůči jednání pachatele, zejména stalo-li se tak na odlehlém místě.“ Pri sexuálnom zneužívaní musí ísť o dobrovoľnú súlož (bez známok násillia, bez hrozby bezprostredného násillia alebo bez zneužitia bezbrannosti) medzi osobami opačného pohlavia, teda ak maloletá osoba súhlasí s konaním páchatel’a, či ho dokonca navádza na takéto konanie, nezabavuje ho to trestnej zodpovednosti. To platí aj v prípade, keď dôjde k inému spôsobu sexuálneho zneužitia. Nemožno zaň považovať jednorazové letmé dotyky cez odev. Musí ísť o intenzívnejšie zásahy do pohlavnej sféry poškodených, ako napríklad ohmatávanie prsníkov alebo pohlavných orgánov, bozkávanie prirodzenia, orálny styk, análny styk a iné sexuálne praktiky.⁴ Keďže v tejto alternatívnej forme konania už nejde o súlož, osoby na strane páchatel’a a na strane obeť môžu byť aj rovnakého pohlavia. Podmienku dobrovoľnosti, resp. súhlasu nemožno pri tomto trestnom čine podradiť pod súhlas poškodeného podľa § 29 TZ ako okolnosti vylučujúcej protiprávnosť činu. Možno to vyvodíť z objektu skutkovej podstaty trestného činu sexuálneho zneužívania, pretože na ochrane riadneho mravného a telesného vývoja maloletých má záujem celá spoločnosť a také konanie jednoducho nepripúšťa.

Pri trestnom čine sexuálneho zneužívania podľa § 201 TZ vzniká trestná zodpovednosť dovŕšením **pätnásteho roku veku**, čo sa počíta od začiatku nasledujúceho dňa dosiahnutia tejto vekovej hranice (deň po dni pätnástych narodenín). Na spáchanie tohto trestného činu sa vyžaduje úmyselné zavinenie, pričom postačuje aj nepriamy (eventuálny) úmysel. Ak osoba staršia ako pätnásť rokov napríklad vykoná súlož s osobou mladšou ako pätnásť rokov v dôsledku uvedenia do omylu v otázke veku a nemá dôvod pochybovať o jeho pravdivosti, čomu nasvedčuje fyziologická vyspelosť tela jedinca, nemôže byť voči nej vyvodená trestná zodpovednosť z dôvodu absencie úmyselného zavinenia spôsobenej uvedením do omylu. Ide o situáciu negatívneho skutkového omylu. Naproti tomuto omylu stojí pozitívny skutkový omyl, keď sa páchatel mylne domnieva, že existuje skutočnosť, ktorá napĺňa znaky skutkovej podstaty trestného činu, hoci táto skutočnosť neexistuje. K tomuto druhu omylu dochádza

⁴ BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. I. vyd.* Praha : C. H. Beck, 2011, s. 426 – 427.

napríklad tak, že páchateľ vykoná súlož s osobou, o ktorej sa mylne domnieval, že je mladšia ako pätnásť rokov, hoci v skutočnosti už dovŕšila pätnásť rokov. Páchateľ chcel spáchať trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 TZ, ale vzhľadom na nespôsobilý predmet útoku nemohol trestný čin dokončiť. Pre závažnosť tohto trestného činu, ktorý je vo forme zločinu, bude zaň páchateľ trestne zodpovedný v štádiu pokusu podľa § 14 ods. 1 k § 201 ods. 1 TZ.⁵

Pri trestnom čine sexuálneho zneužívania nemožno aplikovať kvalifikačný pojem *chránená osoba*, ktorou sa rozumie okrem iného aj dieťa z dôvodu, že dieťa je už súčasťou základnej skutkovej podstaty podľa § 201 ods. 1 TZ.

Pri § 201a TZ spočíva objektívna stránka v navrhnutí osobného stretnutia prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov, aby mohol byť na ňom spáchaný trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin výroby detskej pornografie. Iniciatíva na osobné stretnutie musí vziť od páchateľa.

Pri trestnom čine sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ vzniká trestná zodpovednosť dovŕšením **osemnásteho roku veku**, čo sa počíta od začiatku nasledujúceho dňa dosiahnutia tejto vekovej hranice (deň po dni osemnástych narodenín). Na spáchanie tohto trestného činu sa vyžaduje úmyselné zavinenie spolu s pohnútkou smerujúcou k spáchaniu trestného činu sexuálneho zneužívania alebo trestného činu výroby detskej pornografie na dieťati mladšom ako pätnásť rokov. Subjektívna stránka vo formulácii „*v úmysle*“ garantuje to, že k dokonaniu trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ dôjde aj vtedy, ak sa napokon páchateľ a obeť ani nestretnú, pretože sa obeť jednoducho nedostaví na vopred dohodnuté miesto stretnutia. Musí byť však preukázané, že páchateľov návrh smeroval k tomu, aby mohol obeť sexuálne zneužiť alebo využiť na výrobu detskej pornografie. Ide o tzv. predčasne dokonaný trestný čin.

Pri § 201b TZ môže dochádzať v rámci objektívnej stránky k sexuálnemu zneužívaniu i prostredníctvom technických prostriedkov, na základe čoho sa dieťa mladšie ako pätnásť rokov ani nemusí priamo zúčastniť na sexuálnych aktivitách alebo sexuálnom zneužití. Sexuálne aktivity môžu byť rozmanité, napríklad orálny, análny styk, manipulácia s pohlavnými orgánmi obeť atď. Trestnej zodpovednosti podlieha aj ten, kto inému vedome umožní zneužitie dieťaťa mladšieho ako pätnásť rokov, čo vyplýva priamo zo skutkovej podstaty tohto trestného činu. Z toho dôvodu nie je možné súčasne použiť ustanovenie o účastníctve vo forme pomoci podľa § 21 ods. 1 písm. d) TZ.

⁵ MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2.* aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín : Heuréka, 2015, s. 178 – 179.

Pri trestnom čine sexuálneho zneužívania podľa § 201b TZ vzniká trestná zodpovednosť dovŕšením **pätnásteho roku veku**, čo sa počíta od začiatku nasledujúceho dňa dosiahnutia tejto vekovej hranice (deň po dni pätnástych narodenín). Subjektívna stránka vo formulácii „v úmysle“ musí zahŕňať okrem úmyslu i pohnútku smerujúcu k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia vplyvom účasti na sexuálnych aktivitách dieťaťa mladšieho ako pätnásť rokov alebo na sexuálnom zneužití, pričom sa takéto dieťa ani nemusí na nich priamo zúčastňovať z dôvodu využitia technických prostriedkov. Trestný čin bude dokonaný aj v tom prípade, keď nedôjde k sexuálnemu uspokojeniu páchatel'a, ale vyžaduje sa, aby úmysel páchatel'a k tomu smeroval. Ak sa podarí naplniť tento cieľ, trestný čin bude dokončený.

Podľa § 202 TZ spočíva objektívna stránka v pohnutí dieťaťa k mimomanželskej súložii alebo v inom spôsobe sexuálneho zneužívania (o ňom je zmienka v rámci § 201 TZ). To znamená, že iniciatíva na mimomanželskú súlož alebo na iný spôsob sexuálneho zneužívania musí vziť od páchatel'a. Zároveň musí byť splnená jedna z alternatívnych podmienok uvedených v § 202 ods. 1 písm. a) až c) TZ. Predmetom útoku je dieťa mladšie ako osemnásť rokov, ale staršie ako pätnásť rokov.⁶ Dieťa mladšie ako pätnásť rokov je chránené § 201 TZ. To znamená, že ak by bolo sexuálne zneužitie dieťa mladšieho ako pätnásť rokov vychovávateľom nejakého zariadenia, kde je takéto dieťa umiestnené, skutok by bol kvalifikovaný podľa § 201 ods. 1, 2 písm. a) TZ s poukazom na § 138 ods. 1 písm. g) TZ (využitie tiesne, neskúsenosti, odkázanosti alebo podriadenosti).⁷ V súvislosti s vekom dieťaťa, ktoré je chránené v rámci § 202 TZ je v návetej skutkovej podstaty použitý pojem „mimomanželská súlož“. V zmysle § 11 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov súd môže v súlade s účelom manželstva výnimočne povoliť uzavretie manželstva maloletému staršiemu ako šestnásť rokov.

Subjektom môže byť v rámci písm. a) len páchatel', ktorému bolo dieťa zverené do jeho starostlivosti, je pod jeho dozorom alebo dieťa je na páchatel'a odkázané. V prípade písm. b) je páchatel'om ktorákoľvek trestne zodpovedná osoba. Písm. c) vyžaduje uznané postavenie páchatel'a z pohľadu dieťaťa, ktoré mu dôveruje, je preňho autoritou alebo má na dieťa vplyv (môže ísť napríklad o psychológa). Na naplnenie subjektívnej stránky sa vyžaduje úmyselné zavinenie, pričom úmysel sa musí vzťahovať aj na to, že ide o dieťa mladšie ako osemnásť rokov.

⁶ BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel.* 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 430.

⁷ Pozri Rozsudok Okresného súdu Michalovce z 18. augusta 2020, sp. zn. 26T/20/2020.

Procesnoprávna časť

Na čo najlepšie zachovanie pamäťových stôp je veľmi dôležité, aby sa výsluch obeť vykonával v čo najkratšom čase od spáchania trestného činu. Je vysoko pravdepodobné, že svedok si bude pamätať i rôzne detaily zo spáchaného skutku, ktoré môžu výrazným spôsobom napomôcť celkovému vyšetrovaniu trestnej veci. S obeťami trestného činu sexuálneho zneužívania treba zaobchádzať tak, aby nedochádzalo k sekundárnej viktimizácii,⁸ rešpektujúc požiadavky na spravodlivý proces. Preto aj v § 135 ods. 1 TP sa uvádza, že výsluch treba vykonávať obzvlášť ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa výsluch v ďalšom konaní už nemusel opakovať. K výsluchu sa priberie psychológ alebo znalec, ktorý so zreteľom na predmet výsluchu a stupeň duševného vývoja vypočúvanej osoby prispeje k správne vedeniu výsluchu a priberie sa aj zástupca orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ak nie je na výsluchu prítomný opatrovník podľa § 48 ods. 2 TP. Trestný poriadok nešpecifikuje, kto môže vystupovať pri výsluchu ako psychológ. Podstatné je, že musí mať príslušné vzdelanie a kvalifikáciu. „*Psychológom, ktorý sa priberá do konania, môže byť aj napríklad príslušník Policajného zboru, za predpokladu, že má príslušnú kvalifikáciu, resp. odborné vzdelanie v príslušnom odbore.*“ (Dôvodová správa k Čl. III, bodu 3 ZoObTČ). „*Vhodným odborníkom je psychológ, ktorý je zdravotníckym pracovníkom s poradenskou praxou, ako aj poradenský psychológ, ktorý zdravotníckym pracovníkom nie je, ak majú odborné znalosti o viktimizácii a skúsenosti s poradenstvom obzvlášť zraniteľným obeťam.*“ (Informácia MS SR k právnej úprave ustanovenej v ZoObTČ podľa doterajších poznatkov o uplatňovaní novej právnej úpravy a niektorých problémov v aplikačnej praxi, číslo 13286/2018 zo dňa 09.04.2018). V prípade potreby sa psychológ priberá opatrením s poukazom na súčinnosť v trestnom konaní podľa § 3 TP. V prípade, že takáto osoba súčinnosť odmietne, je potrebné aplikovať inštitút poriadkovej pokuty.

Ak to môže prispieť k správne vykonaniu výsluchu, prizve sa k výsluchu aj zákonný zástupca alebo pedagóg. Pred vypočutím svedka orgán činný v trestnom konaní prekonzultuje spôsob vedenia výsluchu so psychológom alebo znalcom, ktorý bude pribraný k výsluchu, a ak je to potrebné, aj s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, zákonným zástupcom alebo pedagógom tak, aby sa zabezpečilo správne vykonanie výsluchu a predišlo sa druhej viktimizácii. Aj z tohto dôvodu je potrebné zhotoviť zvukovo-obrazové záznamy všetkých výsluchov „detskej obeť“ a aby tieto záznamy výsluchov bolo možné použiť ako

⁸ Sekundárna, resp. druhotná viktimizácia predstavuje ujmu, ktorá obeť vznikla v dôsledku konania alebo nekonania orgánu verejnej moci, subjektu poskytujúceho pomoc obeťam, poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, znalca, tlmočníka, obhajcu alebo oznamovacích prostriedkov (§ 2 ods. 1 písm. f) ZoObTČ).

dôkaz v trestnom konaní. Táto povinnosť vyplýva zo všeobecných ustanovení o výsluchu obzvlášť zraniteľných obetí (§ 134 ods. 4 TP). Výsluchu sa môže v prípravnom konaní zúčastniť aj prokurátor i obhajca obvineného. Všetky tieto osoby (okrem psychológa, resp. znalca) spravidla nie sú prítomné v jednej miestnosti spolu s vypočúvanou osobou, aby to nebolo pre ňu stresujúce. Buď sú vo vedľajšej miestnosti a výsluch sledujú prostredníctvom videokamery alebo miestnosť je riešená priehľadným zrkadlom z jednej strany, aby ich vypočúvaná osoba nevidela. V priamom kontakte by mala byť len s vyšetrovateľom a so psychológom, resp. znalcom. Ideálne teda je, keď je možné v prípravnom konaní výsluch vykonať v špeciálnej miestnosti, ktorá svojim zariadením navodzuje domácu atmosféru. Takéto prostredie lepšie psychicky pôsobí na vypočúvanú osobu. Výsluchová miestnosť by mala mať charakter detskej izby za účelom dosiahnutia upokojujúceho vplyvu na maloletú osobu. Vyšetrovateľ by mal mať na sebe civilné oblečenie, pretože uniforma môže negatívne vplyvať na spoluprácu zo strany vypočúvanej osoby pri výsluchu. Dôležité je poznamenať aj to, že výsluch v prípravnom konaní má viesť osoba rovnakého pohlavia ako vypočúvaná osoba, ak tomu nebránia závažné dôvody, ktoré je orgán činný v trestnom konaní povinný uviesť v zápisnici (§ 134 ods. 5 TP).

Na začiatku výsluchu je potrebné najskôr navodiť uvoľnenú, kľudnú, priateľskú atmosféru na získanie dôvery od vypočúvanej osoby. Treba najskôr klásť otázky nesúvisiace s trestným činom. Ak ide o dieťa predškolského veku, otázky môžu byť napríklad v znení:

- Chodíš do škôlky? Ako sa Ti tam páči? Akú hračku alebo hru máš najobľúbenejšiu? Aká rozprávka sa Ti najviac páči? S kým sa najviac kamarátiš?

Dieťa môže byť tiež vyzvané na zarecitovanie básničky, zaspievanie pesničky, porozprávanie krátkej rozprávky, zahranie krátkej hry alebo nakreslenie nejakého obrázku.

Ak ide o dieťa v školskom veku, otázky môžu byť napríklad v znení:

- Aký predmet máš najradšej a najmenej rád? Navštevuješ nejaký záujmový krúžok alebo venuješ sa nejakému športu? Máš nejakú kamarátku, ktorej sa zdôveruješ takmer so všetkým? Aký film sa Ti páči alebo akú knihu máš obľúbenú?

Ak vypočúvajúci nadobudol pocit, že si získal dôveru dieťaťa a je predpoklad jeho spolupráce, plynulo prejde na poučenie. Orgány činné v trestnom konaní a súd musia vytvoriť adekvátny priestor poškodenému na plné uplatnenie jeho práv, pričom je explicitne vyjadrená povinnosť, aby bol poškodený informovaný o svojich právach takým spôsobom, aby im porozumel. Teda nielen formálne nechať písomné poučenie o právach podpísať, ale procesné práva poškodenému dôsledne a vhodným spôsobom vysvetliť. Formulácia poučenia musí byť prispôbená jeho osobným pomerom vzhľadom na vek a rozumovú vyspelosť, aby

vypočúvaná osoba chápala obsah a zmysel poučenia. **Pri výsluchu svedka – osoby mladšej ako osemnásť rokov** nemá byť poučenie zbytočne zdĺhavé a nemá obsahovať paragrafové ustanovenia, ktoré sú vzhľadom na osobu a povahu výsluchu bezpredmetné. V predmetnom prípade je vhodné uplatniť takýto rozsah poučenia: Budeš vypočutá(ý) v trestnej veci zločinu sexuálneho zneužívania.⁹ Po oboznámení s predmetom výsluchu Ťa poučujem:

„Si povinná(ý) vypovedať ako svedok o tom, čo Ti je známe o trestnom čine a o obvinenom alebo o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie. Si povinná(ý) vypovedať úplnú pravdu a nič nezamlčovať.

Si oprávnená(ý) odprieť vypovedať, ak by si výpoveďou spôsobila nebezpečenstvo trestného stíhania sebe, svojmu príbuznému v priamom rade, svojmu súrodencovi, osvojiteľovi alebo iným osobám v rodinnom alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by si právom pociťovala ako ujmu vlastnú.“

K poučeniu sa vyžaduje vyjadrenie vypočúvanej osoby, či poučeniu porozumela a či nie je v príbuzenskom pomere s obvineným a či bude vypovedať. Je prípustné, aby v takýchto procesných situáciách bolo poučenie vysvetlené aj viac zrozumiteľným a menej právnickým jazykom pri zachovaní podstaty procesných práv. Podstatné však je, že aj dieťa má právo odprieť výpoveď vo vzťahu k svojmu príbuznému a toto právo musí uplatňovať osobne, nemôže za neho rozhodnúť o odopretí/neodopretí výpovede jeho zákonný zástupca, ani opatrovník. V prípade, že by nebola maloletá osoba dotazovaná na uplatnenie práva odprieť výpoveď, takáto výpoveď bude označená ako nezákonná.

Ak vypovedá v pozícii svedka maloletá osoba, je bezpredmetné ju poučovať o trestných následkoch krivej výpovede, pretože maloletá osoba nie je trestne zodpovedná. Tým však nie je dotknuté to, aby bol takýto svedok poučený o tom, že musí uvádzať pravdivé údaje a všetky okolnosti o trestnom čine, ktoré sú mu známe, čiže aby nič nezamlčal.

Ak je svedkom napríklad sedemročná osoba, poučenie musí byť ešte jednoduchšie, viac prispôbené jej veku, ale musí minimálne vystihovať ten obsah, aký je uvedený vyššie. Poučenie môže byť v danom prípade v takejto forme: „Budeš vypočutá(ý) ako svedok v trestnej veci zločinu sexuálneho zneužívania, z ktorého je obvinený XY. Vzhľadom na tvoj vek Ti vysvetlím poučenie jednoduchšie, aby si mu porozumela. Musíš rozprávať iba pravdu, nič nezamlčať a nikoho krivo neobviniť z niečoho, čo nespáchal. Budeš mi takto vypovedať pravdu? Nemusíš o tej veci hovoriť, ak by si svojou výpoveďou spôsobila problémy človeku,

⁹ Ak ide napríklad o ustanovenie § 201 ods. 1 TZ.

ktorý je Tvojim príbuzným, či na ktorom Ti záleží. Využívaš právo nevypovedať alebo budeš vypovedať? Takže hovor o všetkých okolnostiach pravdu, nič nezamlč a neklam.“

Pri maloletej osobe je vhodné si preveriť, či rozumie tomu, že má hovoriť pravdu, a to napríklad otázkou vyšetrovateľa: „Keď Ti poviem, že mám zelené tričko, tak je to pravda alebo klamstvo?“ Taktiež aj takémuto maloletému svedkovi treba povedať, že nesmie nikoho krivo obviňovať z niečoho, čo nespáchal, ale bez trestných následkov krivej výpovede. Svedok je poučený aj o práve odoprieť výpoveď, ak je príbuzný obvineného v priamom rade, jeho súrodeneц, osvojiteľ, osvojenec. Súčasťou pučenia je aj právo odoprieť vypovedať, ak by výpoveďou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe, svojmu príbuznému v priamom rade, svojmu súrodencovi, osvojiteľovi, osvojencovi alebo iným osobám v rodinnom alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by právom pociťoval ako vlastnú ujmu. V reálnej praxi sa môže stať, že vypočúvaná osoba chce vypovedať a z obsahu výsluchu môže vyplývať, že by mohla svojou výpoveďou spôsobiť nebezpečenstvo trestného stíhania napríklad svojmu príbuznému v priamom rade. V takomto prípade môže vypočúvajúci opätovne v priebehu výsluchu pripomenúť svedkovi, že nemusí vypovedať, resp. odpovedať na položenú otázku z uvedeného dôvodu.

Ak nie je žiadna prekážka na vykonanie výsluchu, na jeho začiatku treba dať najskôr vypočúvanému priestor na monológ, nech sám porozpráva o skutočnostiach, ktoré sú mu známe ohľadom predmetu výsluchu. Ak chce svedok radšej od začiatku dostávať otázky, vyšetrovateľ ho nemôže nútiť k monológu. Otázky treba klásť jasne, zrozumiteľne s prijateľným tónom pre dieťa a hravou formou, aby sa u dieťaťa prelomila prípadná bariéra strachu, osmelilo sa a tým si ľahšie vytvorí dôveru voči vypočúvajúcej osobe. V žiadnom prípade nesmie dieťa výsluchom nadobudnúť pocit, že ono sa niečím previniло a má byť za to potrestané. Naformulovanie otázok by malo byť najskôr prediskutované, či už detským psychológom alebo inou odborne zdatnou osobou, aby nebol nepriaznivo ovplyvnený ich duševný a mravný vývoj. Otázky, samozrejme, nemôžu byť sugestívne (v ich význame je už naznačená odpoveď) ani kapciózne (predstierajúce klamlivú, doteraz nepotvrdenú skutočnosť). Takéto otázky značne ovplyvňujú dôkaznú hodnotu výpovede svedka a môžu mať za následok nepoužiteľnosť takto vykonaného dôkazu. Nepripustné je aj to, ak osoba, ktorá vedie výsluch, informuje dieťa o tom, čo iní ľudia už o vyšetrovanej veci povedali (napr. že iné deti sa už o zneužívaní zdôverili). Odvolávanie sa na výpoveď iných osôb môže vytvárať na dieťa tlak, aby vypovedalo v súlade s očakávanou

odpoveďou (tlak na konformitu).¹⁰ Taktiež vypočúvajúci nemôže komentovať odpovede svedka (napr. keby si s ním nešla, tak by sa to nestalo). V prípade, ak sa dieťa hanbí povedať nejaké slovo alebo otáľa s odpoveďou, treba mu dať možnosť, aby ju vyjadrilo písomne, kresbou alebo iným spôsobom (napr. názornou ukážkou). U malých detí je vhodné použiť na tento účel anatomické bábičky, aby prostredníctvom nich mohli ľahšie vyjadriť priebeh skutku. K tomu je však potrebné pristúpiť až vtedy, ak sa dieťa správa úplne pasívne. Ak dieťa spolupracuje, to znamená, že odpovedá na otázky, je ochotné kresliť, vtedy nie je potrebné mu dávať k dispozícii pomôcky vo forme anatomických bábičiek. Autentickejšie je, keď výsluch je realizovaný bez predmetných pomôcok. Trestný poriadok nestanovuje ani dolnú ani hornú hranicu veku z hľadiska svedeckej spôsobilosti. Eventuálne môže byť teda svedkom i dieťa, ktoré nevie ešte ani čítať a písať. V takomto prípade môže svoje tvrdenie umocniť napr. kresbou. Treba počítať aj s tým, že dieťa bude zveličovať a zakomponovávať do výpovede i vlastné predstavy, ktoré sa celkom nezakladajú na pravde. Úlohou detského psychológa je odhaliť takéto prejavy dieťaťa pomocou osvedčených metód a praktík. Pozornosť musí byť venovaná aj zisteniu, či vypočúvaná osoba nebola pred výsluchom niekým ovplyvňovaná, kto má záujem na obsahu jej výpovedi.

Ak je ako svedok vypočúvaná osoba mladšia ako 18 rokov o veciach, ktorých oživovanie v pamäti by vzhľadom na jej vek, vzťah k páchatelovi alebo závislosť od páchatel'a, povahu a okolnosti spáchania trestného činu mohlo nepriaznivo ovplyvňovať jej duševný a mravný vývoj alebo vystaviť ju riziku druhotnej viktimizácie alebo ak ide o trestný čin proti ľudskej dôstojnosti, treba výsluch vykonávať obzvlášť ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa výsluch v ďalšom konaní už nemusel opakovať a to za dodržania všetkých procesných postupov. V ďalšom konaní má byť taká osoba vypočúvaná znova len v nevyhnutných prípadoch a v prípravnom konaní len so súhlasom prokurátora a ak ide o trestný čin spáchaný voči blízkej osobe alebo zverenej osobe alebo je zrejmé z okolností prípadu, že opätovná výpoveď dieťaťa môže byť ovplyvnená, alebo je odôvodnený predpoklad, že výsluch by mohol nepriaznivo ovplyvňovať duševný a mravný vývoj dieťaťa, na ďalší výsluch sa vyžaduje aj súhlas zákonného zástupcu alebo opatrovníka (§ 135 ods. 3 TP). To platí aj vo vzťahu k svedkovi, ktorého vek nie je známy a u ktorého existuje dôvod domnievať sa, že je osobou mladšou ako 18 rokov, až kým sa nepreukáže opak (§ 135 ods. 5 TP). Treba zdôrazniť, že zatiaľ stále naša aplikačná prax zotrúva na požiadavke kontradiktórneho procesu aj v prípravnom

¹⁰ KARKOŠKOVÁ, S. – MIKULÁŠKOVÁ, G. Rámce a roviny krivých obvinení zo sexuálneho zneužívania detí. In: Časopis pro právní vědu a praxi, roč. XXVI, č. 3/2018, s. 430. [Online]. [Cit. 12. 11. 2021]. Dostupné na: <<https://doi.org/10.5817/CPVP2018-3-3>>.

konaní, čo vyplýva zo stanoviska Najvyššieho súdu SR, sp. zn. Tpj 63/2009, zo 7.12.2009: „*Ak je výpoveď svedka jediným usvedčujúcim dôkazom alebo vo významnej miere rozhodujúcim dôkazom, o ktorý chce prokurátor, ako nositeľ dôkazného bremena v konaní pred súdom, oprieť obžalobu, je nevyhnutné takého svedka vypočuť až po vznesení obvinenia (alebo svedka vypočutého pred týmto úkonom znovu vypočuť), a tak zachovať právo obvineného na obhajobu (právo na kontradiktórny postup).*“ Z tohto dôvodu je pre dodržanie obmedzenia obsiahnutého v § 135 TP (neopakovať výsluch dieťaťa v ďalšom konaní) potrebné realizovať tento výsluch až po vznesení obvinenia a v prípade podozrenia na takýto trestný čin radšej prikročiť k vzneseniu obvinenia na základe iných dôkazov, možno aj menej preukazných, ale dieťa vypočúvať až po vznesení obvinenia. Ak je potrebné predsa len vypočuť dieťa ešte pred vznesením obvinenia, po vznesení obvinenia je potrebné len prehrať záznam obvinenému alebo jeho obhajcovi, pričom tí ak chcú klásť doplňujúce otázky k výsluchu, musia tieto naformulovať vopred a následne sa po vznesení obvinenia vykoná výsluch opäť s využitím kamerových záznamov, avšak už len v rozsahu doplňujúcich otázok. Otázky by mal pred ich kladením dieťaťu posúdiť a upraviť psychológ pribratý k výsluchu a v prípade, že vyhodnotí, že niektoré otázky nie sú vhodné klásť dieťaťu, je potrebné konzultovať túto skutočnosť s obhajcom/obvineným a po posúdení príslušným policajtom (prokurátorom), takúto otázku nepripustiť.

Na hlavnom pojednávaní potom nemožno takéhoto svedka opätovne vylúčať, ale je potrebné prehrať záznamy o výsluchu z prípravného konania (§ 135 ods. 4 TP).

Problémom zaznamenávania výsluchov môže byť v niektorých prípadoch dĺžka výsluchu, ktorý môže trvať aj niekoľko hodín, pričom príslušný policajt je povinný obsah výsluchu prepísať aj do tlačenej formy prepisu zápisnice.

Policajt pri kontakte s obeťou trestného činu je povinný jej poskytnúť informáciu o subjektoch, ktoré poskytujú pomoc obetiam trestným činom, najmä poskytnutie kontaktných údajov na tieto subjekty. Na webovej stránke Ministerstva spravodlivosti SR sa nachádzajú základné informácie o subjektoch poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov.¹¹ Okrem toho je policajt alebo prokurátor povinný poskytnúť obeti aj súčinnosť pri kontaktovaní subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, ak o to obeť požiada. Na margo tohto je potrebné uviesť, že Ministerstvo vnútra SR prevádzkuje už druhý rok v každom kraji informačné kancelárie pre obeť trestných činov, ktoré im pomáhajú zorientovať sa v ich situácii, vysvetľujú im postupy

¹¹ Subjekty poskytujúce pomoc obetiam. [Online]. [Cit. 20. 11. 2021] Dostupné na: <<https://www.justice.gov.sk/Stranky/Registre/Zoznamy-vedene-MS-SR/Register-pomoc-obetiam-zoznam.aspx>>

jednotlivých úkonov, nasmerujú ich na relevantné organizácie, ktoré sa špecializujú na riešenie ich problému.¹²

Záverom je potrebné konštatovať, že ustanovenia Trestného poriadku o pribratí psychológa alebo znalca k výsluchu dieťaťa a jeho zaznamenanie na kamerový záznam sú síce v Trestnom poriadku stanovené ako obligatórne, avšak tieto ustanovenia majú za cieľ zabezpečiť v prvom rade ochranu obete a jej práv, preto nedodržanie týchto pravidiel nerobí výsluch nezákonným, pretože týmto spôsobom nedochádza k porušeniu práv na obhajobu obvineného, ale naopak, k porušeniu práv obete, ktorá by z tohto dôvodu mohla byť vystavená druhotnej viktimizácii alebo opakovaným výsluchom. Preto je potrebné odmietnuť akékoľvek snahy obhajoby o namietanie nezákonnosti výsluchu detskej obete z týchto dôvodov, ak by aj k týmto pochybeniam v konaní došlo.

Metodickú príručku spracovali členovia katedry trestného práva, kriminológie a kriminalistiky Právnickej fakulty UK v Bratislave: prof. JUDr. Margita Prokeiová, PhD.

doc. JUDr. Radovan Blažek, PhD.

doc. JUDr. Ondrej Laciak, PhD.

V Bratislave, dňa 23. decembra 2021

¹² Bližšie k tomu pozri Stali ste sa obeťou trestného činu? Pomoc a usmernenie nájdete v informačných kanceláriách v každom krajskom meste. [Online]. [Cit. 20. 11. 2021]. Dostupné na: <<https://prevenciakriminality.sk/p/o-pomoci-obetiam>>.